

DITARËT E REXHEP QOSJES QIRINJ NDRIÇUES PËR KOMBIN SHQIPTAR

THE DIARIES OF REXHEP QOSJA ILLUMINATING CANDLES FOR THE ALBANIAN NATION

Shefat ADEMI¹

¹* Primary Scholl "Zenel Hajdini"- Raincë, Preshevë

*Corresponding author e-mail: shefatademi1@gmail.com

Abstract

For Albanians living in the territories of the former Yugoslav federation, the early 20th century marked the beginning of a radical shift in the Balkan geopolitical map. This shift, which occurred openly, initially appeared to the world as an impossible notion; yet, it proved to be a reality where the Albanian people and their concerns remained the central focus. History teaches us that those who experience it are free to rewrite it whenever necessary, as history serves as a mentor across all times, circumstances, and places. It is within this precise dimension—demonstrating how diaries with historical, political, and social motifs are written across different eras—that Professor Rexhep Qosja offers his "candles."

Reading them reveals that dedication to the Albanian nation, through the mind and the pen, is the duty of every intellectual, regardless of time or circumstance. Confronted with an era of "bitter hope," Prof. Qosja presented these diaries to illustrate the arduous path of an intellectual—a path paved with thorns during the years of the former communist system. He navigated this violent road to show that one should not be deterred by the adversities of the time, for albanians will emerge victorious if they unite in ideas and common effort.

Keywords: History, reason, optimism, social issues, events.

Përmbledhje

Fillimet e sekullit XX, për shqiptarët e trevave që jetonin në ish- federatën jugosllave ishin fillime të një ndryshimi radikal të hartës gjeopolitike në Ballkan, që tashmë po ndodhte haptas sidomos e cila në sytë e botës dukej si një nocion i pamundur, por që rezultoi të jetë real ku kryefjalë mbetën vetëm shqiptarët dhe brengat e tyre. Historia na tregon se, ata që e përjetojnë atë, janë të lirë ta rishkruajnë saherë që të kenë nevojë, sepse ajo ka misionin e mësuesit në secilën kohë, rrethanë e vend. Pikërisht, i kësaj përmase që për të na treguar neve sesi shkruhen ditarët, me motive historike, politike, shoqërore në rretahana të kohëve të ndryshme para kombit shqiptar prof. Rexhep Qosja, solli qirinj që me leximin e tyre e kupton se puna dhe përkushtimi ndaj kombit shqiptar, me anë të mendjes e lapsit është detyrë e çdo intelektual, në çfarëdo kohe, e rrethanë.

I përballur me kohën e shpresës së idhët, prof. Qosja solli këta qirinj(ditar) para neve lexuesve, për të na treguar rrugën e vështirë të një intelektual që ishte e shtruar me gjemba, në vitet e ish-sistemit komunist i cili arriti ta shndërroj në një rrugë violente, ku askush nuk duheshite të trembej me prapshutitë e asaj kohe, sepse shqiptarët do të jenë fitimtarë nëse bashkohen në ide, e punë të përbashkët.

Fjalët kyçe: histori, arsye, optimizëm, probleme shoqërore, ngjarje.

Shqiptarët në ish-Federatën e Jugosllavisë përbënin shumicën e popullsisë duke jetuar në pesë republika që ishe një model se bashkëjetesa e vëllazërim-bashkimit, ishte synimi kryesor të ndërtohej rendi kushtetues e forcues i shtetit. Pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore (1944/45), në Jugosllavi u instalua Partia Komuniste e Jugosllavisë, në krye me mareshallin Josip Broz Tito, dhe bashkpuntorin e tij Aleksandër Ranković për të udhëhequr deri më 5 maj 1980, kur Tito do të vdes, dhe shqiptarët do të fillojnë të kërkojnë më shumë të drejta, por që do të rezultojë e kundërta ku shembja e këtij shteti do të fillojë të lëkundet në masë të madhe.

Njeriu që do të jetë, promotor i këtyre ngjarjeve djaloshi njëzet e katërvjeçar i lindur në Vuthaj të Malit të Zi, por që kishte kryer Shkollën Normale dhe me vizion të qartë për të arsimuar nxënës në një shkollë afër Mitrovicës, padyshim do të jetë emblema e kombit shqiptar, vigani i letërsisë shqiptare, burrështeti, kritiku letrar, rilindasi shqiptar, akademiku i akademikëve Rexhep Qosja. Figura e tij, shndriti prej se ai filloi të japë frytet e para të vullnetit të tij që shqiptarët në Jugosllavi të ndjejnë dorën e mendjen e intelektualëve për të përfaqësuar në të gjitha taborret ku kërkohej që të mos mbeten të vetmuar.

Dhe i tillë ishte dhe mbetet akoma prof. Qosja. Meqë kam zgjedhur si temë trajtimi ditarët e tij, që në fillim i kam quajtur qirinj me vetë faktin se proceset kulturore, politike, filozofike, sociale, patriotike në trajtimin e tyre prof. Qosja dëshmoi karakterin e tij prej një figure si Naimi, Noli, Konica, Fishta, Volteri, Balzaku, Dostojevski, Servantesi, Kafka që në historinë e tyre intelektuale lanë gjurmë të thella në memoaret e historisë së popullit të tonë, e veçmas atyre botëror. Kësaj rruge eci edhe akademik Rexhep Qosja në të gjitha sferat kombëtare e akademike duke sjellë ditarët e tij para lexuesve. Në ditarin e parë, i cili daton nga viti 1966-1974, arsyetimi se pse njeriu mbanë ditar, ai shkruan se: *“Dikush mban ditar në radhë të parë për arsye thjesht shoqërore. Dikush mban ditar në radhë të parë për arsye politike. Dikush mban në radhë të parë për arsye morale”*²²³

Arsyet shoqërore e politike për autorin janë të një natyre të rëndësishme, sepse atë e brenë ndërgjegjja sesi populli në trevat e ish- Jugosllavisë gjegjësisht ato të Kosovës janë në një hendikep të madh sepse pas Plenumit të Brionëve (1966), në Kroaci kur do të bëhet ndarja e republikave socialiste federative, dhe me të drejtë themelimi të legjislativit populli shqiptar, në Jugosllavi do të ndjehet fajtor pa faj, sepse kërkonin të drejta të barabarta me të gjithë popujt e ish- Federatës.

Pas këtyre ngjarjeve, do të fillojë të formohet Lidhja Krahinore e Komunistëve të Kosovës që në epiqendrën e saj, do të paraqet një sfidë goxha të madhe sepse shtrirja e pushtetit me njerëz të dirigjuar nga qendra me Fadil Hoxhën, Mahmut Bakallin, Veli Devën, Azem Vllasin, Syrja Pupovcin, Xhavit Nimanin, Isa Mustafën figura të larta komuniste që kishin marrë në duar gjithë situatën politike, juridike të Kosovës, për prof. Qosen si drejtor i Institutit Albanologjik, profesor universitar, madje edhe shkrimtar i kalibrit të madh do të jenë sfida të mëdha jetësore për një personalitet që tashmë i kishte thyer barrierat e kohës dhe po ecte drejt sfidave, që do ta ngrinin lart e më lart. Demonstratat studentore për të drejta të barabarta (27. 11. 1968), shënoi fillimin e një epoke ku tashmë fati, i shqiptarëve të Kosovës kishte nisur karvanin dhe po shkonte rrugës së mbarë për të sjellë lirinë e njeriut dhe shpresë të re.

Themelimi i Universitetit të Prishtinës më 1970, shënoi një kthesë të madhe historike sepse u hodhën themelet e kombit shqiptar, për të vazhduar me pjesmarrjen në Kongresin e Drejtshkrimit në të cilën profesori shënoi një vulë historike e cila e ngriti në piadestalet më të rëndësishme të personalitetit të tij jetësor, ku pjesmarrja në këtë Kongres kur po bëhej standardizmi i gjuhës shqipe, në kohën e lulëzimit të periudhës komuniste të Enver Hoxhës, së bashku me akademik Idriz Ajetin do të jenë pjesmarrësit e vetëm nga treva e ish-jugosllavisë.

²²³ Rexhep Qosja, Dëshmitar në kohë historike (1966-1974), Ditar I, Toena, Tiranë, 2014, fq. 5.

I përballur me sfida të njëpasnjëshme si qytetar i Kosovës, asnjëherë nuk e ndali vrullin e një intelektualit të kalibrit të madh sepse atdheu gjegjësisht Kosova e atyre viteve po përjetote një sistem të egërsuar, që tashmë vetëm po i numëronte hapat e fundit drejt një të ardhme të ndritur. Koha e rilindjes së papritur po trokiste në duart e shqiptarëve që në ndërgjegjen e tyre tashmë po shijon një “liri” të cunguar ku në dioptrinë e secilit shihej se historia tashmë po shkonte në kahje tjetër. E pikërisht, kjo rrugë para vetes po shtronte një imperativë kohore, që kurse Jugosllavia nga viti 1948, prishi marrëdhëniet diplomatike me Republikën Socialiste të Shqipërisë, shqiptarët në Jugosllavi e përjetuan rëndë, sepse u kufizua liria e shkuarjes së shqiptarëve në shtetin amë, dhe instalimi i diktaturës komuniste shqiptare paraqiti një sfidë të madhe edhe për prof. Qosen si intelektual më i madh i kohës, duke pamundësuar një kontakt të lirë me miqtë e tij, në Shqipëri.

Por kjo nuk e zbehu aspak, punën dhe vullnetin e tij sepse mendja e mprehtë e tij, arriti që jo vetëm si drejtor i Institutit Albanologjik, e akademik i letërsisë të nxjerrë një numër të madh veprash letrare e kombëtare, që do ta bënin njeriun e madh si në ish-jugosllavi por edhe në Shqipërisë Socialiste. Vendosmëria për t’mos u ndalur, përpara kameleonëve dhe idealistëve puthadorë, do të shënoj një kthesë tjetër përballë një zgjimi në formë kllapie, kur më 11 mars 1981, do të nisin demonstratat e para studentore për të kërkuar të drejta të barabarta me të gjithë popujt e Jugosllavisë. Ja seç shkruan tek ditari i III: “ *E dija që këto demonstrata nuk do të marrin fund sot. Demonstruesit tashmë kishin një përvojë shumë të çmuar: e kishin përvojën që ua kishin sjellë demonstratat e vitit 1968, të cilat kishin jehuar shumë, por fatkeqësisht, politika, pushteti me policinë e tij, kishin arritur t’i shuanin më shpejt se ç’ ishte menduar* ”²²⁴.

Në sytë e profesorit e gjithë shqiptarëve që jetonin në Jugosllavi, ishin këmbana që po tregonin se historia e politikës në këtë federatë tashmë po lëkundej, kur edhe mareshalli Josip Broz Tito tashmë kishte vdekur, dhe orët e liga për popullin shqiptar po fillonin të këndohen ja si mendon autori “*nuk ka dyshim se paqen e qetësinë që ndienin njerëzit politikë e kanë humbur prej ditës së vdekjes së kryetarit të përrjetshëm të Jugosllavisë, Josip Broz Tito. As nuk e dinë si do jenë vet në pushtet as nuk do ta dinë se si do të mbahet Jugosllavia* ”²²⁵

Pikërisht, ndodhi ajo që e portretizoi prof. Qosja se si populli shqiptar ashtu edhe elita politike e kohës tashmë kishin humbur peshën e tyre në Krahinë për të përfaqësuar shqiptarët. Edhe pse elita e politikanëve, i dënuan demonstratat madje duke mos treguar aspak respekt për lirinë e një populli, prof. Qosja i qëndroi besnik studentëve se liria e një populli është e garantuar me çdo normë ndërkombëtare. Dhe realisht këto demonstrata, arritën që në mënyra të ndryshme me luftë, me pendë e fituan të drejtën për të qenë të lirë, njëherë e përgjithmonë.

Qëllimi i madh dhe përndjekja e madhe nuk do ta zbehin aspak mentalitetin e një njeriu që misionin e tij e ka vënë në shërbim të kombit, e jo të servilizmit e puthadorëve e puthakëmbësve që për pushtet do të shkojnë edhe tek më i keqi. Këtë e precizon me të madhe profesori kur tashmë, pas atyre demonstratave do të filloj përndjekja e tij, se pse nuk i ka dënuar këto demonstrata që gjoja kanë prishur sistemin e vetqeverisjes në Krahinë. Vendosmëria e tij, përballë hienave komuniste shqiptare nuk do ta zbehin aspak njeriun të cilin ia kishin lakmi e gjithë paria e asaj kohe, sepse Qosja ishte njeriu i kulturës veprës, fjalës, mikripjes shqiptare mbi të gjitha njeriu që sot e kësaj dite popullit shqiptar i jep hijeshi në sferat kombëtare, politike e letrare.

Edhe pse i ndodhur në përballë oligarkëve dhe shërbëtorëve intelektualë të asaj kohe që burim të vetëm e kishin influencën, që të jepnin informacione shërbimeve sekrete sidomos për mos dënimin e demonstratave të studentëve, aspak nuk e zbehi punën e prof. Qoses i cili në ditarin e pestë që mban datën e shkrimit 05.01.1984 ai shprehet: “*Servilizmi, verbëria dhe mjerimi moral i kuadrove politike dhe i intelektualëve e karakterizojnë jetën tonë të sotme* ”²²⁶

²²⁴ Rexhep Qosja, Dëshmitar në kohë historike (1966-1974), Ditar III, Toena, Tiranë, 2014, fq. 394.

²²⁵ Po aty, fq. 400.

²²⁶ Rexhep Qosja, Dëshmitar në kohë historike (1984-1985), Ditar V, Toena, Tiranë, 2014, fq. 11.

dhe mjerisht këta ishin puthadorët më të mëdhenj që munoheshin ta nxinin figurën e njeriut i cili tashmë kishte marrë epitetin babai i shqiptarëve, duke u renditur në vijën e shqiptarëve që shumë i kish dhënë kombit shqiptar dhe meritonte një respekt të veçantë nga ana e atyre intelektualëve që ishin nën administrimin e pushtarëve. Seria e ngjarjeve prej viteve të 90, do të ndryshoj edhe rrjedhën kohore të profesorit duke u bërë edhe protagonist kryesor i tyre në favor të fatit të shqiptarëve veçmas atyre të Kosovës, që me ardhjen e Millosheviqit në krye të shtetit jugosllav, spastrimi etnik në memorjen e tij, ishte hapi i parë drejt i tij.

I ndodhur në këto sfida, ai u desh që rreshtohet me Grupin e Negociatorëve për statusin e Kosovës, si anëtarë i delegacionit për të negociuar me palën serbe për themelimin e paqes për shqiptarët e Kosovës në cilësinë e Lidhjes së Bashkuar Demokratike (LDB), ishte një ngjarje historike për të cilën i shkoi gjer në fund kur nëpërmjet artit të diplomacisë arriti të bëjë më të mirën për kombin shqiptar. Publicisti dhe gazetari Adnan Merovci në librin e tij “ Kështjella e (Mos) Marrëvshjes” për Qosen potencon kështu: “ *Qosja ishte jastëku i vulës që i duhej Konferencës së Rambujesë*”²²⁷ që e vërteton faktin se njerëz si ai kombi shqiptar duhet të mburret përjetësisht.

Artin letrar të shpërfaqura në librat e tij, që kishin motivin e kohës si “Morfolgjia e një fushate”, “Populli i ndaluar”, “Strategjia e bashkimit kombëtar”, “Paqja e përgjakshme” që në rrjedhat e ditarëve që shkruan ai tregon vendosmërinë, se populli shqiptar do të arrijë aspiratat e veta shekullore. Pas gjithë këtyre ngjarjeve gati gjysëmshekulli, që janë shënuar kombi shqiptar e rradhitë prof. Qosen, në rangun e kryeakademikëve, njeriu që përjetoi furtuna të mëdha kur kombi shqiptar ishte në masë të madhe afër shfarosjes, shkencëtarin që letërsinë shqiptare ngriti në piadestale të mëdha, diplomacisë shqiptare i dha kahje të duhur, për të ardhur deri te fati i mbarë i shqiptarëve, edukatorin e madh që edukoi qindra e mijëra studentë për tu marrë me shkencë. I tillë do të jetë gjithmonë, gjithnjë, e përgjithmonë figura e Rexhep Qosjes.

Populli shqiptar saherë, që do të lexoj veprimtarinë letrare e shkencore të prof. Qosjes, do të bartë mbi supet e veta vlerën e dashurisë atdhetare, që për shumëkë është model sesi me veprat e tij kombëtare edukohet një brez i tërë shqiptarësh. Ditarët e tij, do të mbeten qirinj ndriçues ashtu edhe siç i kam quajtur, sepse do të ndriçojnë popullin shqiptar saherë që do të lexohen e studijohen nga shumë gjenrata, deri sa kombi shqiptar të shkojë aty ku e ka vendin, në familjen e madhe europiane.

Referencat

- [1]. QOSJA, REXHEP, “DËSHMITAR NË KOHË HISTORIKE”, Ditar I (1966- 1974), Toena, Tiranë, 2014.
- [2]. QOSJA, REXHEP, “DËSHMITAR NË KOHË HISTORIKE”, Ditar II (1975- 1978), Toena, Tiranë, 2014.
- [3]. QOSJA, REXHEP, “DËSHMITAR NË KOHË HISTORIKE”, Ditar III (1979- 1980), Toena, Tiranë, 2014.
- [4]. QOSJA, REXHEP, “DËSHMITAR NË KOHË HISTORIKE”, Ditar IV (1982- 1983), Toena, Tiranë, 2014.
- [5]. QOSJA, REXHEP, “DËSHMITAR NË KOHË HISTORIKE”, Ditar V (1984- 1985), Toena, Tiranë, 2014.
- [6]. Papeleka, Feride, “Rexhep Qosja: Bisedë e pambaruar”, SHB “OM”, Prishtinë, 2018.
- [7]. Merovci, Adnan, “ Kështjella e (Mos) Marrëvshjes”, Amerkos, Prishtinë, 2019.\

²²⁷ Adnan Merovci, Kështjella e (Mos) Marrëvshjes, Ditar gjatë Konferencës së Rambujesë (5-25) shkurt 1999, Rambuje (14-20) mars 1999, Paris, Amerkos , Prishtinë, fq. 422.